



# DZIENNIK URZĘDOWY

## WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

---

Warszawa, dnia 1 września 2016 r.

Poz. 7759

### UCHWAŁA NR XXI/114/2016 RADY GMINY BELSK DUŻY

z dnia 24 sierpnia 2016 r.

#### **w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Belsk Duży na lata 2016 - 2019**

Na podstawie art.18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 roku, poz. 446) w związku z art.87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 roku, poz.1446), po uzyskaniu opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie uchwała się, co następuje:

**§ 1.** Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Belsk Duży na lata 2016 - 2019, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

**§ 2.** Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Belsk Duży.

**§ 3.** Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Gminy:  
*Bogusław Sikorski*

Załącznik do  
Uchwały Nr XXI/114/2016  
Rady Gminy Belsk Duży

## **GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2016-2019**



**UZGODNIONO :**

**Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków  
w Warszawie Delegatura w Radomiu**

**OPRACOWAŁ :**

**Wójt Gminy Belsk Duży**

**Maj 2016**

## SPIS TREŚCI

- 1.0.Wstęp
- 2.0.Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
  - 2.1.Cele programu w świetle Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- 3.0.Definicje podstawowych pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami
  - 3.1.Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami
- 4.0.Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
  - 4.1.Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030
  - 4.2.Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego
  - 4.3.Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 2012-2015
  - 4.4.Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu
  - 4.5.Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa
- 5.0.Strategia Rozwoju Powiatu Grójeckiego na lata 2004-2020
  - 5.1.Ogólna charakterystyka gminy
  - 5.2.Funkcje terenów
  - 5.3.Zabytki nieruchome
  - 5.4.Zabytki ruchome
  - 5.5.Zabytki archeologiczne
  - 5.6.Zweryfikowana Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ)
- 6.0.Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (GPOnZ)
  - 6.1.Podstawowe priorytety
  - 6.2. Działania związane z ochrona zabytków leżących na terenie gminy
  - 6.3.Wdrożenie programu
  - 6.4.Instrumenty finansowe
  - 6.5.Podsumowanie
- 7.0.Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w rejestrze zabytków
  - 7.1.Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w GEZ

## 1.0.Wstęp

Dziedzictwem kulturowym nazywamy dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, a jednocześnie to dorobek naszych czasów. Najczęściej kojarzymy dziedzictwo kulturowe z architekturą i sztuką oraz archeologią. Jednak do spuścizny po przodkach należą dawne formy uprawy roli, sposoby produkcji wyrobów charakterystycznych dla danego regionu, a także rozmaite przejawy życia i rozwoju społeczności, co stanowi całość naszej kultury. Należy zatem pamiętać o bogactwie nieodnawialnych źródeł informacji o życiu i działalności przodków oraz o konieczności zachowania tych źródeł dla przyszłych pokoleń. Wzrasta świadomość potrzeby ochrony zabytków wśród mieszkańców naszej gminy. Dbłość o należyty stan i atrakcyjny wygląd obiektów zabytkowych stała się naszym obywatelskim obowiązkiem.

Remonty i rewaloryzacja poszczególnych obiektów stanowi szansę na ich uratowanie. Stworzenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawą oraz zapotrzebowaniem społecznym. Stanowi także istotny czynnik w upowszechnianiu wiedzy i pomocy skierowanej do właścicieli zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję. Gmina nie stanie się atrakcyjna dla turystów, jeżeli jej zabytki będą zaniedbane, bądź niewłaściwie promowane czy eksponowane. To niepowtarzalny urok zadbanej domów, miejsc pamięci narodowej oraz walory klimatyczne stanowią osobliwy charakter tego miejsca.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Belsk Duży na lata 2016-2019 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie (Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Belsk Duży, Uwarunkowania Rozwoju. Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego Gminy). Wyżej wymienione dokumenty określają politykę administracyjną w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Program opieki nad zabytkami jest podstawą współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i wojewódzkim konserwatorem

zabytków. Taka współpraca, rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść, nie tylko lokalnej społeczności wymierne korzyści, a najistotniejsza z nich, to zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

## **2.0.Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami**

Gminy zgodnie z ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz.1045; tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 446) w zakresie zadań własnych realizują sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art.7 ust.1 pkt.9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art.87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r., poz.1446, z późniejszymi zmianami). Ustawa reguluje zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie zabytku, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania i inne.

### **2.1.Cele programu w świetle Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Belsk Duży na lata 2016-2019 zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą ma na celu:

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, dziejami i zabytkami gminy, w tym z wykazem obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego oraz z wykazem gminnej ewidencji zabytków (GEZ),
- zapoznanie z uwarunkowaniami prawnymi dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami,
- rozpoznanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do powstrzymania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- podejmowanie działań w zakresie stałego podnoszenia świadomości społecznej

- o wartościach duchowych i materialnych otaczających nas krajobrazów i konieczności większej troski każdego o ich ochronę, należyte kształtowanie i pielęgnację,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
  - współpraca z właścicielami zabytków dla zapewnienia im właściwej opieki,
  - wskazywanie potencjalnych źródeł pozyskiwania środków na realizację zadań renowacyjnych, remontowych i dotyczących rewaloryzacji obiektów zabytkowych,
  - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.

### **3.0. Definicje podstawowych pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami**

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku, wprowadza pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. *Zabytek* jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym. Ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytki pogrupowano w trzech kategoriach jako zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) *zabytki nieruchome* będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych

osobistości lub instytucji.

2) *zabytki ruchome* będące, w szczególności :

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity: Dz. U. z 2012 r. poz.642, z późniejszymi zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) *zabytki archeologiczne* będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”, (art.6.2 ustawy).

*Ochrona zabytków* (art.4 ustawy) polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,

- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

*Opieka nad zabytkami* (art.5 ustawy) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

### **3.1.Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce**

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art.5, art.6 ust.1 i art.86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz.483, z późniejszymi zmianami). W myśl art.7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r., poz.1446, z późniejszymi zmianami) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Zabytki znajdujące się na terenie województwa wpisuje do rejestru zabytków wojewódzki konserwator zabytków. Wpisu do rejestru można dokonać z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub wieczystego użytkownika gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Do rejestru można również wpisać otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną tego obiektu. Podobna procedura dotyczy zabytków ruchomych, rejestr zabytków ruchomych prowadzi także wojewódzki konserwator zabytków. Sposób rejestracji zabytków reguluje w/w ustawa

oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz.661).

Na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy, przedstawiający szczególną wartość, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, taki wniosek może złożyć po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

Rada Gminy, w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć *park kulturowy* w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zabezpieczenia wyróżniających się krajobrazowo terenów z obiektami nieruchomymi charakterystycznymi dla danej miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. W uchwale winny się znaleźć: nazwa parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia. Po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, wójt sporządza plan ochrony parku kulturowego, a następnie ów plan zatwierdza rada gminy.

Inną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są postanowienia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt konsultowany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r., poz.199). Niestety większość planów miejscowych utraciła w 2004 r. moc prawną.

Realizacja zadań w dziedzinie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Reguluje te kwestię art.7 ust.1, pkt 9 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz.1045, Dz. U. z 2016 r. poz. 446), dokument określa zadania własne gminy: „, *zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad nimi*”.

Kolejnym dokumentem planistycznym w gminie jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które wykonuje się obligatoryjnie dla

całości gminy, lecz nie jest powszechnie obowiązującym przepisem gminnym (art.6 ust.7), a jedynie wewnętrznym zobowiązaniem władz gminy, czyli tzw. aktem kierownictwa wewnętrznego.

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym priorytetem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy (art.6 ust.1) ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z przepisów szczegółowych odnośnie występowania obiektów i terenów chronionych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego powinien zawierać ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W myśl ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami każda gmina prowadzi gminną ewidencję zabytków (GEZ), która stanowi podstawę do sporządzenia Programu Opieki nad Zabytkami. Ewidencja ta jest prowadzona jako zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 21 i 22 ustawy). Sam wpis zabytków nieruchomych do GEZ nie przesądza o formie ich ochrony, jednak obok zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, stanowi przesłankę do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Gminna ewidencja zabytków stanowiła podstawę do sporządzenia niniejszego programu.

Inne bardzo istotne uregulowania prawne w kwestii ochrony zabytków znajdziemy w następujących dokumentach:

- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy - Prawa budowlanego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz.443).
- Ustawa z dnia 23 lipca 2015 r. o zmianie ustawy - Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz.1434).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r., poz.1651).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. 2015 r., poz.782).

- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity: Dz. U. z 2012 r., poz.406, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz ustawy o fundacjach (Dz. U. z 2015 r., poz.1339).  
Ochronę zabytków znajdujących w bibliotekach i muzeach regulują akt prawne:
  - Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity: Dz. U. z 2012 r., poz.987, z późniejszymi zmianami).
  - Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity: Dz. U. z 2012 r., poz. 642, z późniejszymi zmianami).
  - Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015 r., poz.566).

#### **4.0.Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**

*Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020* przyjęte w 2005 r. stanowi rządowy dokument tworzący ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w dziedzinie kultury, a w szczególności dla współcześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach gospodarki rynkowej, a także zbieżnej z interesami Polski i Unii Europejskiej.

Podstawowym celem strategii jest działanie na rzecz równomiernego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce. Przyjęto następujące priorytety:

- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe, celem poprawy stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja tych zadań umożliwi zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
- edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Dokumentem, który służy do wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w kwestii materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny

z Narodowym Planem Rozwoju (Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r., tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r., poz. 1448) oraz założeniami do krajowego programu ochrony zabytków. Podstawą do realizacji Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie obszaru dziedzictwa jako wykładnię rozwoju i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności i promowania regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

W Narodowym Programie Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wyznaczone zostały strategiczne cele polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji o tematyce dziedzictwa kulturowego,
- poszukiwanie narzędzi wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenia w dowolnym opiniowaniu konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za postępowanie niezgodne z prawem,
- intensyfikacja ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem kompleksowej poprawy stanu zabytków nieruchomych.

#### **4.1.Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030**

##### **Innowacyjne Mazowsze**

Zamierzeniem strategicznym „Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030” (Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 158/13 z dnia 28 października 2013 r.) jest promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, jako obszaru o dużym potencjale rozwojowym, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych oraz krajobrazowych. Promocja regionu powinna być ekspozycją jego mocnych stron, tj.: bogate dziedzictwo kulturowe regionu (zachowana i utrwalona spuścizna materialna i niematerialna) oraz zróżnicowanie kulturowe i obyczajowe poszczególnych podregionów, istnienie cennych terenów dolin rzecznych,

kompleksów leśnych oraz obszarów ujętych w Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie nie tylko rozwój funkcji turystycznych i przyciągnięcie turystów, ale także aktywizacja obszarów wiejskich, dla których jedną z szans rozwoju jest rozwój agroturystyki oraz innych form turystyki. W tym celu podjęte będą następujące działania :

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu, propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie,
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych,
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących z zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych,
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz włączenie ich do sieci w sąsiednich województwach.

Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury:

- wykreowanie pasm turystyczno-kulturowych na rzecz rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych (w tym zwłaszcza w oparciu o unikalne walory najważniejszych ciągów ekologicznych, takich jak dolina Wisły), przy jednoczesnym upowszechnianiu wiedzy o historii regionu i jego bogactwach,
- rozbudowanie zaplecza turystycznego (m.in. hoteli, pensjonatów, schronisk młodzieżowych),
- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczenie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej,
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej,
- utworzenie we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego,
- dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie,
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja,
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki,

- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej,
- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości,
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwi efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych,
- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych,
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.

#### **4.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego**

Celem polityki „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego” (Uchwała Nr 180/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 lipca 2014 r.) w zakresie ochrony i wykorzystania wartości kulturowych jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza.

Polityka ta adresowana jest do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Materialnym i przestrzennym wymiarem tej polityki jest ochrona obszarów o najcenniejszych elementach krajobrazu kulturowego i historycznego takich jak:

- krajobrazy kulturowe,
- krajobraz kulturowy wsi i małych miast,
- zespoły budownictwa drewnianego,
- ośrodki tożsamości kulturowej regionu,
- układy ruralistyczne i urbanistyczne,
- miejsca pamięci narodowej.

W sferze świadectw kultury niematerialnej polityka województwa będzie

realizowana poprzez:

- propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach,
- pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej,
- promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystycznych - kulturowych oraz informacje w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców,
- edukacja w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej,
- wykorzystywanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

#### **4.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015**

Celem strategicznym „Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015” (Uchwała Nr 42/12 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 12 marca 2012 r.) jest utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych, kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo - kulturowych.

Cele operacyjne:

- zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu,
- ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych,
- utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców,
- promocja walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii,
- zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych, kreowanie pasm przyrodniczo-kulturowych.

Głównymi działaniami zachowania materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu są:

- opieka nad zabytkami nieruchomymi - rozpoznanie i weryfikacja zasobów środowiska kulturowego,
- integracja systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego,
- eksponowanie zabytków o szczególnej wartości,
- ośrodków krystalizujących regionalny krajobraz kulturowy,

- ważniejszych stanowisk archeologicznych
- zabytków ruchomych zwłaszcza wytworów sztuki czy rzemiosła ludowego.

Zapobieganie degradacji zabytków:

- wspieranie rewitalizacji obiektów zabytkowych i działań służących opiece nad zabytkami,
- opracowanie zasad współpracy samorządów: wojewódzkiego, gminnych i powiatowych przy realizacji zadań ochrony zabytków, zwłaszcza warunków i form współpracy z właścicielami zabytków,
- opracowanie zasad postępowania w sytuacjach kryzysowych zagrożenia materialnego istnienia zabytków i ich wdrażanie,
- budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zabytków; prowadzenie stałej współpracy z WUOZ w Warszawie Delegatura w Radomiu w zakresie opracowania i monitorowania listy zabytków zagrożonych w istnieniu.

Kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki:

- upowszechnianie standardów wytycznych do prac konserwatorskich, restauratorskich, zabezpieczających, ratowniczych i interwencyjnych.

Głównymi działaniami ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych są:

- wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych,
- promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury,
- wspieranie rewitalizacji zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.

Głównymi działaniami utrwalania zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców są:

- kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej Mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej,
- wykorzystanie tożsamości i wartości dziedzictwa jako elementu rozwoju regionalnego i lokalnego,
- wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z edukacją regionalną,
- wspieranie twórczości artystycznej, ludowej o znaczeniu lokalnym, regionalnym

- i ogólnonarodowym,
- promowanie najlepszych rozwiązań w zakresie realizacji programów edukacyjnych o historii regionu (np. w formie konkursów).

Głównymi działaniami promocji walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii są:

- opracowanie i wdrażanie systemu informacji o najcenniejszych zabytkach regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy jako metropolii o znaczeniu europejskim,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania dostępności dorobku kultury regionalnej,
- promocja kultury ludowej Mazowsza,
- wykorzystanie tożsamości kulturowej jako elementu marketingowego.

Głównymi działaniami zwiększania dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych są:

- kreowanie pasm (powiązań) przyrodniczo-kulturowych w województwie ze szczególnym uwzględnieniem szlaków nadrzecznych,
- wspieranie działań dotyczących komercyjnego wykorzystania obiektów zabytkowych na cele kulturalne, turystyczne i edukacyjne,
- opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy.

#### **4.4. Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu**

Kreowanie i promocja produktu regionalnego, nie tylko przyczyni się do budowania i wzmocnienia tożsamości i atrakcyjności regionu, ale także stanowić będzie ważny element jego promocji w wymiarze krajowym i europejskim.

Województwo mazowieckie ze względu na swoje walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze ma ogromne możliwości promowania lokalnych, niepowtarzalnych produktów ściśle związanych ze środowiskiem geograficznym, kulturą oraz gospodarką regionu.

W związku z tym zostaną podjęte następujące działania polegające na:

- utworzeniu instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych ( np. tradycyjnych produktów

- żywnościowych czy produktów turystycznych),
- wspieraniu organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno - gospodarczych,
  - ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast),
  - promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem,
  - wspieraniu rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo - historycznego Mazowsza,
  - kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej,
  - pielęgnowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu,
  - wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych i zagranicznych promujących Mazowsze,
  - promocji odrębności historyczno - kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy,
  - organizowaniu okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów),
  - podjęciu szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich,
  - prezentowaniu szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych,
  - ekspozycji regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje,
  - upowszechnianiu wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez.

#### **4.5. Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa**

Wspólne inicjatywy między regionami przyczynią się do lepszego gospodarowania zasobami regionu oraz wspólnej realizacji przedsięwzięć, często o kluczowym charakterze, które przyczynią się do ich promocji.

1. Ochrona środowiska na jednorodnych obszarach o cennych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, sztucznie rozdzielonych granicami administracyjnymi, tj. na terenie parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”.
2. Wspieranie realizacji inicjatywy turystyczno- rekreacyjnej „Zielony Szlak Rowerowy Mazowsza” w ramach Europejskich szlaków rowerowych Euro Velo i Greenways.
3. Utworzenie miejsca promocji regionu, służącego jednocześnie różnym celom - inwestycją taką będzie centrum kongresowo - wystawiennicze skupiające wokół siebie ważne wydarzenia w regionie o znaczeniu międzynarodowym i regionalnym.

#### **5.0. Strategia Rozwoju Powiatu Grójeckiego na lata 2004-2020**

Specyfika powiatu grójeckiego - czyli to, co na pierwszy rzut oka różni ten region od innych w kraju - to stosunkowo niskie bezrobocie i gospodarka oparta na sadownictwie oraz przetwórstwie. Pełny opis tego regionu uzupełnia niezwykle atrakcyjne położenie w dorzeczu Pilicy, Jeziorki i Mogielanki oraz tradycje historyczne powiatu grójeckiego” jest to hasło „Strategii Rozwoju Powiatu Grójeckiego na lata 2004-2020” (Uchwała Nr XVIII/153/2004 Rady Powiatu Grójeckiego z dnia 20 lipca 2004r.). Tradycyjna gospodarka powiatu grójeckiego nie stoi w sprzeczności z działaniami gospodarczymi podejmowanymi w obszarze turystyki, co więcej atrakcyjne położenie powiatu grójeckiego i wybitne nie raz dziedzictwo kultury narodowej, wciąż dostępne dla zwiedzających zwiększają szanse powiatu na sukces przedsięwzięć turystycznych.

Okresy świetności, bujnego rozkwitu regionu i czasy tragicznych wydarzeń przypominają zabytki, których w powiecie grójeckim zachowało się dość dużo np. pałace, dwory, kapliczki i miejsca upamiętniające walki narodowo - wyzwolenicze.

Ponadto powiat grójecki obfituje w tereny o osobliwych zaletach przyrodniczych, część z nich objęta jest europejską siecią ekologiczną „Natura 2000”.

Konsekwencją zalet przyrodniczych powiatu jest występowanie obszarów o wysokich walorach turystyczno - wypoczynkowych, w znacznym stopniu niezagospodarowanych.

Założenia Strategii Rozwoju Powiatu Grójeckiego na lata 2004-2020 :

- promocja powiatu,
- utworzenie baz danych,
- objęcie opieką i ochroną obiektów zabytkowych, miejsc pamięci narodowej,
- rewaloryzacja obiektów zabytkowych,
- rozwój sieci szlaków turystycznych, a także bazy turystyczno- rekreacyjnej.

Przy opracowywaniu strategii powiatu, uwzględnione są główne założenia zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego.

„Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Grójeckiego” dostrzega wysoki potencjał tkwiący w zabytkach regionu i jego położeniu geograficznym. Głównymi obszarami atrakcyjności turystycznej powiatu grójeckiego są dolina rzeki Pilicy (południowa granica gmin Nowe Miasto, Mogielnica i Warka), oraz rezerваты przyrody zlokalizowane w gminach Belsk Duży, Pniewy, Grójec, Mogielnica. Na terenie powiatu znajduje się wiele obiektów zabytkowych, które są traktowane jako atrakcje turystyczne. Za czynniki atrakcyjności powszechnie uznaje się również placówki muzealne i miejsca związane z upamiętnieniem wydarzeń historycznych. Dalsze uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków znajdują się w Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami (Uchwała Nr X/54/2015 Rady Powiatu Grójeckiego z dnia 26.06.2015 r.). Na terenie powiatu istnieją warunki dla rozwoju gospodarstw agroturystycznych. Działalność agroturystyczna zaczyna rozwijać się w gminie Nowe Miasto, która posiada ciekawe walory przyrodnicze i krajobrazowe.

### **5.1.Ogólna charakterystyka gminy.**

#### *Położenie.*

Gmina Belsk Duży, pod względem administracyjnym, jest jedną z 10 gmin powiatu grójeckiego, będącego z kolei jednym z 39 powiatów ziemskich (obok których funkcjonuje jeszcze 5 miast na prawach powiatu) wchodzących w skład

województwa mazowieckiego. Obszar gminy znajduje się w centralnej części powiatu, co zapewnia dogodne połączenie drogowe (głównie przez międzynarodową trasę nr 7 a także drogi nr 725 i 728) z Warszawą, Radomiem, Grójcem, Łodzią. Gmina Belsk Duży graniczy: od północy z gminami Pniewy i Grójec, od wschodu z gminą Jasieniec, od południa z gminami Goszczyn i Mogielnica, od zachodu z gminą Błędów.

#### GMINA BELSK DUŻY NA TLE POWIATU GRÓJECKIEGO



Strukturę osadniczą gminy tworzy 36 wsi i 34 sołectwa: Aleksandrówka, Anielin, Bartodzieje, Belsk Duży, Belsk Mały, Bodzew, Boruty, Grotów, Jarochoy, Julianów, Koziel, Kussy, Lewiczyn, Łęczeszycy, Maciejówka, Mała Wieś, Oczesały, Odrzywołek, Rębowola, Rosochów, Rożce, Sadków Duchowny, Sadków Kolonia, Skowronki, Stara Wieś, Tartaczek, Widów, Wilczogóra, Wilczy Targ, Wola Łęczeszycycka, Wola Starowiejska, Wólka Łęczeszycycka, Zaborów, Zaborówek.

Brak jest na terenie gminy ośrodka miejskiego, a najludniejszą miejscowość stanowi Belsk Duży. Ponad 500 mieszkańców liczą także wsie: Łęczeszycy, Lewiczyn i Odrzywołek. Na teren gminy oddziałują przede wszystkim takie ośrodki miejskie

jak: *Grójec* (odległość ok. 5 km): miasto powiatowe z siedzibą Starostwa Powiatowego (od 1 stycznia 1999r) z przestrzennym zasięgiem obsługi obejmującym między innymi obszar gminy Belsk Duży. Jest to siedziba wszystkich instytucji administracji obsługujących ludność gminy Belsk Duży: Powiatowy Urząd Pracy, Zespół Opieki Zdrowotnej ze szpitalem, Delegatura Zamiejscowa Kuratorium Oświaty, Prokuratura Rejonowa, Sąd Rejonowy, Powiatowe Komendy Straży Pożarnej i Policji, Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych, Rejon Energetyczny, Wojskowa Komenda Uzupełnień.

*Warszawa* (odległość ok. 50 km): ośrodek metropolitalny. Siedziba Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Urzędu Marszałkowskiego. Dla mieszkańców gminy ponadto Warszawa jest ośrodkiem usługowo-handlowym i edukacyjnym (liczne uczelnie wyższe).

*Radom* (odległość ok. 50 km): regionalny ośrodek równoważenia rozwoju. Siedziba Delegatury Urzędu Marszałkowskiego oraz Delegatury Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego.

#### *Rzeźba terenu.*

Gmina Belsk Duży leży w obrębie Wysoczyzny Rawskiej zbudowanej z osadów, których geneza związana jest ze zlodowaceniem plejstoceniowym. Zdenudowana powierzchnia Wysoczyzny pochylona lekko ku północnemu wschodowi, urozmaicona jest występowaniem pagórków, moren czołowych i ciągami ozów (największy jest oz grójecki o długości około 8 km i wysokości względnej 5 – 15 m). W krajobrazie wysoczyzny morenowej wyraźnie zaznaczają się głęboko wcięte doliny Molnicy i Kraski, których strefy krawędziowe o spadkach 5 – 10 – 15% i wysokościach w względnych 10 - 20 m posiadają rozcięcia wąwozowe. Powszechnymi są nieckowate dolinki denudacyjne z okresowym odpływem. Wysoczyzna położona jest na wysokości 140 – 195 m n.p.m. Najwyżej wyniesiony obszar znajduje się w południowo - zachodniej części gminy (rejon Aleksandrówki), najniższe położone tereny dotyczą doliny Kraski w południowo – wschodniej części. Obszar gminy położony jest w południowo-zachodniej części niecki warszawskiej. Na podłożu kredowym leżącym głębiej niż 100 m (margle, opoki) zalegają ciągłą warstwą utwory trzeciorzędowe. Występują na różnych głębokościach, posiadają różną miąższość, wykształcone są w postaci oligoceniowych zielonych i białych piasków kwarcowych, brązowych mułków oraz pstrych i czarnych ilów.

Spośród utworów czwartorzędowych pokrywających całą powierzchnię gminy, powszechne są gliny zwałowe. W północnej i wschodniej części terenu występują

utwory piaszczyste. W dolinach i licznych zagłębieniach znajdują się osady holoceńskie - namuły z domieszką części organicznych.

#### *Warunki geologiczno-gruntowe.*

W gminie są na ogół korzystne dla lokalizacji zabudowy i produkcji rolniczej, chociaż zróżnicowane. W obszarach dolinnych, zagłębień terenowych o płytkim zaleganiu wód gruntowych – występują utwory aluwialne i grunty bagienne wykształcone w postaci namułów organicznych, miejscami zatorfionych. Są to grunty organiczne, nieskonsolidowane, nawodnione – niekorzystne dla budownictwa, predysponowane do pełnienia funkcji użytków zielonych. Obszary wysoczyznowe zbudowane są na ogół z utworów piaszczystych różnych granulacji z gliną piaszczystą w podłożu. Miąższość tych utworów wynosi ponad 4,5 m, poziom wód gruntowych zalega na głębokości większej niż 2,0 m ppt. Są to grunty o warunkach korzystnych dla budownictwa. Na omawianym obszarze występują w przewadze obszary wysoczyznowe o ograniczonych warunkach fizjograficznych z uwagi na występowanie przypowierzchniowych wód gruntowych, z gruntami podłoża gliniastymi o zróżnicowanej konsystencji i stopniu skonsolidowania. Są to obszary kwalifikujące się do zabudowy z ograniczeniami – zalecana zabudowa bez podpiwniczeń. W dolinach rzek i cieków oraz na ich obrzeżu występują grunty kwalifikujące się warunkowo do zabudowy - posadowienie budynków powinno być poprzedzone badaniami geotechnicznymi gruntu.

#### *Zasoby wodne.*

Na terenie gminy znajduje się 18 zbiorników wodnych małej retencji, o łącznej pojemności 116,8 tys. m<sup>3</sup> i powierzchni 11,68 ha. Pełnią one głównie funkcje gospodarcze, hodowli ryb i retencjonowania wody. 10 z nich jest w dobrym stanie technicznym, pozostałe wymagają modernizacji.

#### *Klimat.*

Według R. Gumińskiego gmina Belsk Duży położona jest w dzielnicy rolniczo–klimatycznej - środkowej. Główne parametry klimatyczne gminy to: średnie opady roczne – poniżej 550 mm, liczba dni mroźnych 30 - 80, liczba dni z przymrozkami 100 – 110, czas trwania pokrywy śnieżnej 38 – 60 dni, długość okresu wegetacyjnego 210 – 220 dni.

#### *Lasy.*

Administrowane przez Nadleśnictwo Grójec lasy gminy Belsk Duży należą do IV

Krainy Mazowiecko-Podlaskiej. Razem z gruntami leśnymi zajmują powierzchnię 1.021 ha tj. ok. 9,5 % ogólnej powierzchni gminy. Jest to znacznie mniej nie tylko od średniej dla województwa mazowieckiego (ok. 22,3%), ale także powiatu grójeckiego (ok. 13,3%). Lasy w gminie Belsk Duży skoncentrowane są w 2 kompleksach: „Modrzewina” (na północy gminy, obok dominującej sosny, panuje modrzew polski, europejski i syberyjski), „Łęczeszyce” (w południowej części gminy, obok dominującej sosny, panuje także dąb, grab, osika, brzoza). Wiek drzewostanu 40 – 80 lat (II klasa) i powyżej 80 lat (III klasa). Struktura własnościowa wskazuje na zdecydowaną przewagę ilościową lasów państwowych. Stanowią one 88,5 % lasów (904 ha), gdy na niepaństwowe przypada 11,5 % (118 ha). Gminny program dolesień zakłada zalesienie tylko 2,43 ha nieużytków (w miejscu nieczynnych wyrobisk).

#### *Rezerwat "Modrzewina".*

Kompleks leśno-przyrodniczy położony około 1 km od centrum Belska Dużego. Całkowita powierzchnia kompleksu leśnego wynosi 406,28 ha, z czego 332,15 ha zajmuje sam Rezerwat. Otoczenie stanowią pola uprawne i sady oraz lasy państwowe i prywatne. Teren Rezerwatu jest równina położoną na wysokości 192 - 193 m n.p.m. Rezerwat ścisły o powierzchni 39,91 ha zajmuje żyzne siedlisko lasu świeżego. Na 94% powierzchni gatunkiem dominującym jest modrzew polski w wieku 180- 210 lat. Przeciętna wysokość drzew wynosi 34 m, posiadają one nieregularne, rzadkie korony , ponadto charakteryzują je powykręcane konary z długimi zwisającymi gałęziami. Modrzew tworzy piętro drzew górujących. Piętro dolne tworzy: dąb, sosna, grab i lipa. Warstwę podszytu tworzy: leszczyna, kruszyna, bez czarny oraz bez koralowy. W runie dominuje jeżyna. Rezerwat częściowy zajmuje 292,94 ha, w 80% przypada na las świeży a 20% na las mieszany i las mieszany wilgotny. Na 36% pow. gatunkiem panującym jest dąb, następnie modrzew 35%, sosna 17%, grab 2%, oraz w mniejszym udziale drzewostany świerkowe i olszowe. Średni wiek drzew wynosi 50-70 lat. W bogatej warstwie podszytu przeważa leszczyna, krzewiaste formy grabu, lipy, jarzębiny a ponadto czeremcha i bez czarny. W najniższej warstwie występuje obficie jeżyna. W północnej części rezerwatu znajdują się ciekawe oczka wodne o powierzchni łącznej 1,8 ha. Cały obszar Rezerwatu podzielony jest na oznakowane szlaki turystyczne. Walory przyrodniczo - krajobrazowe przyciągają tutaj turystów i amatorów wycieczki pieszej i rowerowej oraz grzybiarzy. Do atrakcji należą zrosnięte pary dębów

z modrzewiami w sektorze 152c oraz 400-letnia kłoda modrzewia zwanego "Wojewoda".

Na skraju lasu znajduje się Centralne Obserwatorium Geofizyczne Instytutu Geofizyki - Polskiej Akademii Nauk. Położone na obszarze 10 ha obserwatorium składa się z dwóch jednostek organizacyjnych: Laboratorium Magnetyzmu Ziemskiego i Laboratorium Fizyki Atmosfery. Głównym zadaniem Laboratorium Magnetyzmu Ziemskiego jest wykonywanie ciągłych obserwacji elementów naturalnego ziemskiego pola magnetycznego. Równoległe z prowadzeniem badań geomagnetycznych prowadzone są różnorodne prace eksperymentalne i konstrukcyjne związane z udoskonalaniem metodyki pomiarów i rejestracji słabych pól magnetycznych i prądów tellurycznych. Laboratorium Magnetyzmu stanowi też bazę dla licznych badań terenowych prowadzonych przez Zakład Magnetyzmu Ziemskiego IGF PAN w kraju i zagranicą.

Natomiast w Laboratorium Fizyki Atmosfery wykonywane są ciągłe obserwacje takich parametrów atmosfery jak: nasłonecznienie, zachmurzenie, temperatura, ciśnienie, wilgotność powietrza, zawartość ozonu w poszczególnych warstwach atmosfery, badanie promieniowania UV oraz stężenia gazów cieplarnianych. Ponadto mierzone są elektryczne właściwości atmosfery, m.in. przewodność elektryczna, natężenie pola elektrycznego oraz gęstość prądu.

#### *Zasoby surowcowe.*

Na terenie gminy występują osady związane z akumulacją wodnolodowcową i lodowcową, takie jak: piaski, żwiry, pospółki, surowce ilaste (gliny). Poza glinami, które nie są eksploatowane, pozostałe surowce zostały udokumentowane i podlegają eksploatacji (na skalę lokalną i przemysłową) w obrębie trzech znajdujących się na obszarze gminy złóż: „Południowa część ozu grójeckiego”, „Jarochy”, „Rębowola”. Ponadto na terenie gminy istnieje 11 nieczynnych już, drobnych (ich łączna powierzchnia to około 5 ha) wyrobisk.

#### *Historia.*

*Belsk Duży* pierwsze wzmianki pochodzą z roku 1451, dokładniejsze zapisy pochodzą z czasów Królestwa Polskiego z roku 1827, gdzie Belsk jest wsią w powiecie czerskim obwodu warszawskiego województwa mazowieckiego. Wieś liczyła wówczas 27 domów i 234 mieszkańców zajmujących się głównie wyrabianiem sukna. W 1870 r. Belsk Duży był wsią i folwarkiem w powiecie grójeckim guberni

warszawskiej, liczył 350 mieszkańców, 1297 mórg ziemi dworskiej i 440 mórg ziemi włościańskiej. Posiadał pocztę i szkołę. Leżał w odległości 6 wiorst o Grójca, gdzie znajdowała się stacja kolejowa. W 1921 r. (czasy II Rzeczypospolitej) figuruje jako wieś i folwark w gminie Belsk Duży, powiat grójecki, województwo warszawskie. Według Powszechnego Spisu Ludności z dnia 30 września 1921r. wieś posiadała 54 budynki mieszkalne, liczyła 410 mieszkańców – 186 mężczyzn i 224 kobiety. Wszyscy mieszkańcy byli narodowości polskiej i wyznania rzymsko-katolickiego. Folwark posiadał 7 budynków mieszkalnych z 172 mieszkańcami. Po drugiej wojnie światowej był siedzibą gminy i liczył 608 mieszkańców. W wyniku reformy administracyjnej 1970 r. został gromadą w powiecie grójeckim. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 1970 r. liczył 618 mieszkańców. W tych czasach był siedzibą: Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej, Urzędu Stanu Cywilnego, Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, filii Spółdzielni Oszczędnościowo – Pożyczkowej, Państwowego Gospodarstwa Rolnego, Kółka Rolniczego i Koła Gospodyń Wiejskich. Miejscowość posiadała Urząd Pocztowo - Telekomunikacyjny, łączność telefoniczną i przystanek PKS. Wieś posiadała również szkołę podstawową z 12 izbami lekcyjnymi i salą gimnastyczną. Wieś była zelektryfikowana i posiadała oświetlenie uliczne oraz wodociąg zakładowy z wodą uzdatnianą. Była również biblioteka, punkt zdrowia, stacja ochrony roślin i punkt unasienniania zwierząt. Do 1990 r. Belsk Duży był gminą w województwie radomskim i siedzibą władz gminy - Gminnej Rady Narodowej i Naczelnika Gminy. Do tego czasu wieś wzbogaciła się o Bank Spółdzielczy i Ośrodek Zdrowia. Po przemianach ustrojowych siedziba Zarządu Gminy z Wójtem Gminy na czele oraz Rady Gminy. Po reformie administracyjnej w 1999 r. jedna z gmin powiatu grójeckiego w województwie mazowieckim. Aktualnie jest siedzibą organów władzy gminy : Wójta i Rady Gminy. Obecnie liczy 768 mieszkańców skupionych w 158 budynkach mieszkalnych i 11 wielorodzinnych budynkach mieszkalnych.

#### *Łęczeszyce.*

Osadnictwo na terenie dzisiejszej wsi Łęczeszyce sięga czasów prahistorycznych. W średniowieczu liczba ludności była tak duża, że niejaki Jan Głowacz, starosta łęczycki, pochodzący z Leżanin nad Radomką, funduje tu drewniany kościółek, zaś jego wuj - biskup poznański Dobrogost Nowodworski - eryguje w roku 1392 parafię, co podnosi znacznie rangę osady. W dokumentach z roku 1603 wzmiankowany jest

tu także drewniany kościół pod wezwaniem Św. Stanisława. Wioska przechodziła różne koleje losu, zmieniała właścicieli. W zależności od sytuacji zmieniali się także patroni miejscowego kościoła. Pierwotnie oddany w opiekę Bożemu Ciału, przeszedł pod kuratelę Wniebowstąpienia NMP, by ostatecznie podlegać Św. Janowi Chrzcicielowi. Zmianę jednych właścicieli spowodowało pewne wydarzenie, o którym nigdy nie było głośno, otóż Łęczeszycy były własnością Abrahama ze Zbąszyna, który w r. 1440 pożyczył 100 zł węgierskich i 22 kóp groszy, samemu księciu mazowieckiemu Bolesławowi IV, jako poręczenie długu samego króla Władysława III, zwanego później Warneńczykiem. Gdy król długu w terminie nie spłacił w roku 1441, ks. Bolesław IV kwotę tę wraz z wioską Łęczeszycy podarował rycerzowi Sławcowi z odległych ok. 10 km Boglewic, który też rozliczyć się musiał z w/w Abrahamem. Odtąd Łęczeszycy znajdowały się w posiadaniu rodziny Boglewskich. Właściciel wioski, Mikołaj Boglewski, sędzia ziemi czerskiej i jego żona Otylia z Babickich ufundowali tu murowany kościół, który wzniesiono w latach 1632-1639 w stylu barokowym, istniejący do dziś. Boglewscy sprowadzili również do Łęczeszyc w roku 1639 Zakon OO. Paulinów z Jasnej Góry w Częstochowie. W roku 1654 mnisi wznieśli tu klasztor murowany w miejsce poprzedniego – drewnianego. W roku 1700 pożar zniszczył kościół i drewniane pozostałości klasztoru. Obiekty te zostały odbudowane do roku 1725 dzięki wsparciu bogatych mecenasów i staraniom Konstantego Moszyńskiego oraz przeora i prowincjonała jasnogórskiego. Wówczas już wioska była własnością OO. Paulinów, dzięki darowiźnie bogobojnych Boglewskich. Od czasu zbudowania klasztoru tj. od roku 1654 do roku 1819 to jest do kasacji zakonu decyzja władz zaborczych parafia łęczeszycy znajdowała się w zarządzie konwentu zakonu OO. Paulinów. Wśród braci zakonnych było wielu utalentowanych artystów na przykład O. Marcelego Korzeniowskiego który podczas odnawiania kościoła w r. 1765 namalował kilka obrazów, które umieszczone zostały w ołtarzu głównym, czterech bocznych i kaplicy, O. Bernard Niwiński, który namalował w roku 1830 wspaniały obraz Chrystusa Ukrzyżowanego, do dziś znajdujący się w kościele filialnym p.w. Św. Trójcy w Mogielnicy. Wiek XVIII, a szczególnie przełom XIX w. i XX w. to okres, kiedy na tych terenach zaczęto wprowadzać nowoczesne sadownictwo. Zarówno Boglewscy jak i OO. Paulini byli bardzo rozsądnymi właścicielami i dobrymi gospodarzami. Przyznawali poddanym włościanom znaczne ulgi, między innymi od podatków. Przybywających osadników

zachęcali do specjalizowania się w nowych uprawach (sadownictwo), zawieszając im płatności podatkowe na wiele lat. Wspomnieniem po tych wydarzeniach są nazwy okolicznych wsi – Woli i Wólki Łęczeszyczych. Tam właśnie osadzano chętnych do uprawy roli, zwalniających ich od płacenia podatków z woli właśnie właściciela. Łęczeszycze to ważny ośrodek administracyjno - usługowy w gminie Belsk Duży wyposażony w instytucje użyteczności publicznej z zakresu oświaty, kultury, handlu i usług Łęczeszycze posiadają dogodne położenie komunikacyjne przy drodze wojewódzkiej nr 728 Grójec – Końskie. Na terenie wsi znajduje się Stacja Uzdatniania Wody zasilana z dwóch studni o łącznej wydajności 2280 m<sup>3</sup>/d. Wieś jest zwodociągowana i posiada ponad sto indywidualnych przyłączy wodociągowych. *Lewiczyn.*

Historia miejscowości związana jest nierozzerwalnie z parafią i kościołem o których pierwsze wzmianki pochodzą z 1310 r. W materiałach źródłowych z tego okresu jest mowa o niewielkiej miejscowości na trakcie królewskim krakowsko – warszawskim o nazwie Lewiczyn w którym jak podają źródła z 1310 r. plebanem był ksiądz Marcin. Tradycja ludowa z XIII mówi o wojsku książęcym i odniesionym zwycięstwie nad wrogiem, które w podziękę Bogu za to zwycięstwo usypało czapkami wzgórze, na którym wybudowano kościół pod wezwaniem Św. Wojciecha, wielka odwaga i waleczność zostały nazwane „lwim czynem” i stąd nazwa miejscowości - Lewiczyn. W XIII w. wzniesiono drewnianą świątynię, jej fundatorem była rodzina Lewickich z Lewiczyna herbu Prawda. W 1442 r. kanonik krakowski i doktor dekretów (wyroki papieskie), Jakub Zaborowski, ofiarował plebanii lewicyńskiej swój dział ojcowski. W XVI wieku wieś Lewiczyn należała do Prokopa Poborskiego i poborcy w ziemi czerskiej, Piotra Odrzywolskiego. W roku 1603 odbyła się w Lewiczynie wizytacja biskupa poznańskiego, Wawrzyńca Groślickiego, który stwierdził, że stan świątyni jest zły i grozi zawaleniem. Od tego czasu zaczęto gromadzić drewno z czerwonego modrzewia na budowę nowej świątyni. Stary Kościół był dość obszerny, mieścił w sobie kilka ołtarzy, z czego trzy były w dobrym stanie. Do wyposażenia kościoła należały: folwark w Lewiczynie, dziesięciny z Lewiczyna, Woli Lewickiej, Belska Małego, Wielkiego Grotowa, Bodzewa, Jaroch, Borut, Oczesał, Widowa, Skurowa, Kus, Zaborowa Małego i Wielkiego. W 1718 r. w Lewiczynie istnieje siedem bractw: Najświętszego Sakramentu, Różańca Najświętszej Marii Panny, Imienia Jezus, Szkaplerza NMP, Św. Izydora Oracza i Tercjarzy III Zakonu Św. Franciszka. W tym

też czasie wokół Cudownego Obrazu zamontowano 294 wota. Po trzech wiekach istnienia pierwotnej świątyni, w 1606r. na jej miejscu powstaje druga – bardziej okazała, pod wezwaniem Św. Wojciecha – Biskupa i Męczennika, istniejąca do dziś. Jej budowę ukończono w 1608 r. Została ufundowana przez podstolego czerskiego Prokopa Oborskiego. Konsekracja nastąpiła 27 kwietnia 1608 r. Kilka lat później, w 1616 r. w protokole wizytacyjnym wysoko oceniano walory architektoniczne świątyni. W połowie XVII w. staraniem miejscowego proboszcza, Andrzeja Gałkowskiego, dobudowano do kościoła dwuwieżową fasadę. Okres zaborów odcisnął piętno na życiu Sanktuarium. Zaborca zlikwidował bractwa, a dobra kościelne zabrał. Po upadku powstania styczniowego proboszcz lewicyński za pomoc powstańcom został zesłany na Sybir. W 1730 r. po silnej burzy świątynia mocno ucierpiała. Odbudowano uszkodzony kościół, ale już jako jednowieżowy i tak pozostało do dnia dzisiejszego. O sławie Sanktuarium świadczą dary i wota. Król Zygmunt III Waza ofiarował monstrancję (drugą przekazał na Jasną Górę). Jan III Sobieski po Wiktorii Wiedeńskiej podarował materiał z namiotu tureckiego Wezyra, którego fragment wszyto do jednego z ornatów. Do historii wpisał się też Tadeusz Kościuszko który w Lewiczynie 27 czerwca 1794 r. przygotowywał plan obrony Warszawy przed Rosjanami w czasie Insurekcji Kościuszkowskiej. Kościół w Lewiczynie to wyjątkowej klasy zabytek architektury drewnianej z bogatym barokowym wyposażeniem. Obraz w ołtarzu głównym z 1750 r. został ufundowany przez księdza Antoniego Wilskiego, kanonika żmudzkiego i proboszcza lewicyńskiego. Ołtarze boczne pochodzą z 1742 r., ambona z 1753 r.. Ruchome wyposażenie to m. in. barokowa monstrancja z XVIII-tego wieku, dwa XVII w. feretrony, obrazy: Przemienienia Pańskiego, Niepokalanego Poczęcia NMP, Św. Antoniego i Św. Marcina. Wśród wotów znajduje się patera do konsekracji komunikantów, której używał Ojciec Święty Jan Paweł II do mszy świętej po powrocie do Rzymu z trzeciej pielgrzymki do Polski. Jednak najcenniejszym i najstarszym skarbem kościoła lewicyńskiego jest Cudowny Obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, Poczycielki Strapionych, Pani Ziemi Grójeckiej. Przełomowym wydarzeniem w historii Lewiczyna była uroczysta koronacja Cudownego Obrazu w dniu 10 sierpnia 1975 r., której dokonał Kardynał Stefan Wyszyński Prymas Polski, który nałożył koronę na głowę Dzieciątka Jezus, zaś korony na głowę Matki Bożej nałożył ówczesny metropolita krakowski Kardynał Karol Wojtyła. Obecnie Lewiczyn jest

jedną z najludniejszych wsi gminy Belsk Duży z 450 mieszkańcami i ponad 100-tu gospodarstwami indywidualnymi, oprócz zabytkowego kościoła posiada Publiczną Szkołę Podstawową im. UNICEF z bardzo dobrze rozbudowanym zapleczem sportowym, Dom Nauczyciela, Filię Biblioteki Publicznej oraz Strażnicę OSP.

## **5.2. Funkcje terenów.**

W układzie strefowym odpowiadającym wiodącym funkcjom terenu uwarunkowanym zasobami i walorami środowiska w obszarze gminy Belsk Duży wyróżnione zostały :

- tereny o wiodących funkcjach rolniczych z polityką zachowania i rozwoju istniejących form zagospodarowania obszaru ukształtowanej specjalizacji sadowniczej „rejonu grójecko-wareckiego” o znaczeniu krajowym (w tym około 6000 ha nasadzeń drzew owocowych w gminie oraz bardzo dobre i dobre warunki naturalne do produkcji rolniczej - 87 % udziału gleb klasy I – IV),
- tereny systemu przyrodniczego wskazane do zachowania i ochrony walorów środowiska przyrodniczego stanowiącego elementy sieci ekologicznej o znaczeniu regionalnym, którą w obszarze gminy tworzy : korytarz ekologiczny rzeki Kraski łączący się z korytarzem rzeki Jeziórki.

Wiodące funkcje gminy – produkcja rolna ukierunkowana w zakresie produkcji sadowniczej oraz przetwórstwo rolno-spożywcze.

Funkcja miejscowości gminnej – podstawowa obsługa ludności gminy.

## **5.3. Zabytki nieruchome**

Zabytki nieruchome na terenie gminie to przede wszystkim zabytki architektury sakralnej : to kościoły w Belsku Dużym, Lewiczynie, zespół klasztorny w Łęczeszycach, dzwonnice w Lewiczynie, Łęczeszycach, rzeźby i płyty nagrobne w Belsku Dużym, Lewiczynie, Łęczeszycach, kapliczki przydrożne Anielinie-Oczesąły, Odrzywołku, Rosochowie, Wilczogórze oraz cmentarze w Belsku Dużym, Lewiczynie, Łęczeszycach,. Architekturę świecką na obszarze gminy reprezentują : pałac z parkiem, czterema pawilonami oraz z zabudowaniami gospodarczymi w Małej Wsi. Zabudowania folwarczne w Starej Wsi, parki w Oczesałach, Odrzywołku, Rębowoli, dwory w Rębowoli i Rosochowie. Na terenie gminy przykłady budownictwa

drewnianego to plebanie w Belsku Dużym i Lewiczynie, są to ostatnie przykłady wartościowego budownictwa drewnianego na terenie gminy. Wszystkie istniejące w wykazie domy drewniane nie istnieją. Stan utrzymania zabytków nieruchomości jest bardzo różny. Dobrze utrzymane są kościoły. W dostatecznym stanie są natomiast zespoły pałacowo-dworsko-parkowe oraz zespoły zabytkowej zieleni. Układy przestrzenne zabytkowych parków są często nieczytelne, zarośnięte samosiewami, przez co utraciły swój dawny wygląd. Wykorzystywane przez długi czas niezgodnie z funkcją lub pozostające bez zagospodarowania - wymagają dziś szybkich działań rewaloryzacyjnych. Wiele zabytków wymaga podjęcia prac remontowych i rewaloryzacyjnych. Niektóre z nich stopniowo poddawane pracom remontowo-konserwatorskim odzyskują dawną świetność.

Na terenie gminy zarejestrowanych jest 71 zabytków nieruchomości (w tym 29 stanowisk archeologicznych).

GMINA BELSK DUŻY	Belsk Duży	Kościół parafialny p.w. św. Trójcy	1776-1779, 1935,	140/A/58 25/A/80	16.04.1958 25.04.1980
	Lewiczyn	Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha dzwonnica, cmentarz	1606-1608, 1738, 1884, 1935,	479/A/62 79/A/81	23.03.1962 10.03.1981
		Grodzisko stożkowe	XI-XII	746/A/67	31.01.1967
	Łęczeszyce	Zespół klasztorny OO. Paulinów: kościół p.w. św. Jana Chrzyciciela, dzwonnica, klasztor, kaplica cmentarna	2 poł. XVII, 1629	478/A/62 82/A/81	23.03.1962 12.03.1981
	Mała Wieś	Zespół pałacowo- parkowy, pałac, 4 pawilony, budynek gospodarczy, park	XVIII	325/A/62 229/A/83	07.01.1962 06.09.1983
	Oczesaly	park	1 poł. XIX	296/A/85	19.07.1985
	Odrzywołek	park	XVII/XVIII	298/A/85	19.07.1985

	Rębowola	park	1 poł. XIX	295/A/85	19.07.1985
--	----------	------	------------	----------	------------

#### 5.4.Zabytki ruchome

Zabytki ruchome w gminie wpisane do rejestru zabytków to przede wszystkim wyposażenie kościołów w Belsku Dużym, Lewiczynie i Łęczeszycach. Składają się na nie: ołtarze główne, boczne, ambony, chrzcielnice, ławy, konfesjonały, meble, naczynia liturgiczne, wota, rzeźby, obrazy, świeczniki, tabernakula, feretrony, szaty liturgiczne, dzwony. Zabytki ruchome stanowiące wyposażenie pałaców i dworów są w zdecydowanej mniejszości.

#### 5.5.Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne z terenu gminy zostały odkryte na podstawie badań archeologicznych Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), które był realizowane w latach 80-90 tych XX w. Teren gminy Belsk Duży w systemie (AZP) archeologicznie znajduje się w całości lub częściowo na 4 obszarach AZP, które przebadane były w latach, kolejno przez:

AZP 65-64, rok 1989 mgr Sławomir Żółkowski

AZP 65-65, rok 1988 mgr Sławomir Żółkowski

AZP 66-64, rok 1991 mgr Sławomir Żółkowski

AZP 66-65, rok 1991 mgr Sławomir Żółkowski

Fizjograficznie teren gminy Belsk Duży wchodzi w skład Niziny Mazowieckiej południowej jej części. Leży na wschodnim Krancu mikroregionu Wysoczyzna Rawska (wg. J. Kondrackiego 1988 r.) teren ten jest ukształtowany przez sfałdowaną lekko wysoczyznę z budowaną z glin morenowych i żwirów polodowcowych. Środkiem przebiega dolina rzeki Kraski o szerokości od 0,5 do 1,5 km. Stoki są z reguły łagodne opadające ku dnu doliny, tworząc niewielkie cyple. Dodatkowo miejscami poprzecinana jest bezimiennymi strumieniami. teren w większości użytkowany jest rolniczo i zajęty pod sady. Niewielki procent obszaru zajmują obszary leśne. Weryfikację terenową wykonano w oparciu o materiały w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie – Delegatura w Radomiu,

w Dziale Archeologii Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie oraz w Archiwum Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie.

W kwerendach uwzględniono dostępną literaturę przedmiotu.

Prace nasze związane z weryfikacją w ramach Gminnej Ewidencji Zabytków dla gminy Belsk Duży wykonano w marcu - kwietniu 2016 r.

Po zweryfikowaniu materiałów archiwalnych, literatury i prospekcji terenowej wykonano zestawienie 29 stanowisk archeologicznych z obszaru gminy. Cały obraz osadnictwa uzupełniają dodatkowo stanowisko wpisane do rejestru zabytków:

1. Lewiczyn, gm. Belsk Duży, st. 1 - *grodzisko stożkowate* (0,50 ha) – nr rej. 746/A/67 z dn. 31.01.1967 r.

Na obszarze gminy dominuje osadnictwo z czasów wczesnego średniowiecza oraz osady otwarte i punkty osadnicze z okresu od średniowiecza i późne średniowiecze do czasów nowożytnych. Liczną grupę stanowią też stanowiska z okresu rzymskiego epoki żelaza związane z kulturą przeworską.

Zagrożenie dla istniejących stanowisk istnieją przede wszystkim ze strony stale prowadzonej tu uprawy pól. Należy też zwrócić uwagę na postępujące też procesy inwestycyjne związane z pozyskiwaniem nowych gruntów pod inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe.

Na szczególną ochronę zasługują stanowiska znajdujące się na obszarze AZP 66-65 w dolinie rzeki Kraski:

- Lewiczyn st. 1 – grodzisko wczesnośredniowieczne
- Lewiczyn st. 4 – osada przygodowa , wczesne średniowiecze
- Wilczy Targ st. 1 – cmentarzysko tzw. kultury łużyckiej
- Warpęsy st. 2 – osada wczesne średniowiecze

Ponadto z obszaru AZP 65-65 :

- Grotów st. 1 – cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich

Stanowiska te powinny być objęte szczególną ochroną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Belsk Duży.

**WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH  
GM. BELSK DUŻY, STAN NA 15.05.2016  
UKŁAD WG. OBSZARÓW AZP  
(PRECYZYJNA LOKALIZACJA DOSTĘPNA W ARCHIWUM WUOZ  
W WARSZAWIE DELEGATURA W RADOMIU ORAZ W NARODOWYM  
INSTYTUCIE DZIEDZICTWA W WARSZAWIE)**

LP	MIEJSCOWOŚĆ NUMER	NUMER AZP	FUNKCJA	KULTURA	CHRONOLOGIA
1	Mała Wieś st. 1	65-64/1	grób		wczesne średniowiecze
2	Stara Wieś st. 1	65-64/5	śląd osadnictwa		późne średniowiecze okres nowożytny
3	Stara Wieś st. 2	65-64/6	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV – XV w.
4	Stara Wieś st. 3	65-64/7	śląd osadnictwa	kultura łużycka	wczesna epoka żelaza
5	Złota Góra st. 1	65-64/8	śląd osadnictwa		okres nowożytny
6	Mała Wieś st. 2	65-64/9	cmentarzysko		okres nowożytny
7	Widów st. 12	65-65/1	śląd osadnictwa		nieokreślona
8	Oczesaly st. 1	65-65/3	śląd osadnictwa		okres nowożytny pocz. XVI w.
9	Oczesaly st. 2	65-65/4	śląd osadnictwa		późne średniowiecze okres nowożytny XV, XVI – XVII w.
10	Grotów st. 1	65-65/5	cmentarzysko  śląd osadnictwa		młodszy okres przed-rzymski – okres wczesno rzymski średniowiecze okres nowożytny
11	Lewiczyn st. 2	65-65/6	śląd osadnictwa osada		starożytność wczesne średniowiecze XII-XIII w.
12	Grudzkowola st. 2	65-65/7	śląd		późne średniowiecze

			osadnictwa śląd osadnictwa		XIV-XV w. okres nowożytny XVI w.
13	Grudzkowola st. 3	65-65/8	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
14	Oczesaly st. 3	65-65/9	osada  śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV – XV w. okres nowożytny
15	Łęczeszycy st. 1	66-64/6	śląd osadnictwa  śląd osadnictwa		średniowiecze okres nowożytny  okres nowożytny
16	Wola Starowiejska st. 1	66-64/7	śląd osadnictwa		okres nowożytny XVI-XX w.
17	Lewiczyn st. 1	66-65/1	śląd osadnictwa  grodzisko	kultura przeworska	okres rzymski  wczesne średniowiecze XI – XII w.
18	Lewiczyn st. 2	66-65/3	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
19	Widów st. 12	66-65/4	śląd osadnictwa		nieokreślona
20	Wilczy Targ st. 1	66-65/6	ślady osadnictwa  cmentarzysko	kultura łużycka	neolit wczesne średniowiecze  późna epoka brązu
21	Lewiczyn st. 3	66-65/7	cmentarzysko		nieokreślona
22	Widów st. 13	66-65/8	śląd osadnictwa  śląd osadnictwa śląd osadnictwa	kultura łużycka  kultura przeworska	V okres epoki brązu  okres rzymski  późne średniowiecze XIV – XVI w.

23	Widów st. 14	66-65/9	śląd osadnictwa		okres nowożytny
24	Zaborów st. 15	66-65/15	śląd osadnictwa  śląd osadnictwa  śląd osadnictwa	kultura łużycka	epoka brązu – wczesna epoka żelaza  okres lateński  późne średniowiecze XIV – XVII w.
25	Zaborówek st. 1	66-65/16	ślady osadnictwa		późne średniowiecze – okres nowożytny
26	Lewiczyn st. 6	66-65/17	śląd osadnictwa		okres nowożytny XVI-XVII w.
27	Grotów st. 1	66-65/18	śląd osadnictwa  śląd osadnictwa		wczesne – późne średniowiecze  okres nowożytny
28	Lewiczyn st. 4	66-65/19	śląd osadnictwa  osada  osada	kultura przeworska	okres rzymski  wczesne średniowiecze XII-XIII w. późne średniowiecze – okres nowożytny XV-XVII w.
29	Lewiczyn st. 5	66-65/20	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze  późne średniowiecze XIV-XV w.

**5.6.Zweryfikowana Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ) stan na 15.05.2016 r.****GMINA : BELSK DUŻY**

L.P.	Nr rekordu	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Uwagi
1	2	Anielin	Kapliczka przydrożna, pocz. XX w.	
2	7	Belsk Duży	Kaplica cmentarna z katakumbami murowana 1822r.	
3	9	Belsk Duży	Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy murowany 1776-1779, 1935r.	Wpisany do rejestru zabytków
4	10	Belsk Duży	Kaplica na cm . przykościelnym murowana k. XVIII w.	
5	11	Belsk Duży	Nagrobek rodziny Lubomirskich na cmentarzu przykościelnym, 1 poł. XX w.	
6	12	Belsk Duży	Budynek dawnej szkoły parafialnej, XVIII/XIX w. , murowany	
7	14	Belsk Duży	Kapliczka – figura Jezusa Chrystusa 1937 r.	
8	15	Belsk Duży	Kapliczka – figura Matki Boskiej 1853 r.	
9	16	Belsk Duży	Kapliczka – figura Św. Jana Nepomucena 1879 r.	
10	50	Belsk Mały	Cmentarz powstańców z 1863 r.	
11	51	Belsk Mały	Kapliczka – figura Matki Boskiej, 1930 r. murowana	
12	17	Grotów	Kapliczka XIX/XX w., murowana	
13	18	Lewiczyn	Kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha drewniany 1606-1608, 1738, 1884, 1935 r.	Wpisany do rejestru zabytków
14	19	Lewiczyn	Dzwonnica, początek XVII w. drewniana	Wpisany do rejestru zabytków
15	20	Lewiczyn	Kapliczka – krzyż przydrożny, 1 ćwierć murowana I ćw. XX w., murowana	
16	21	Lewiczyn	Kaplica cmentarna, 1830 r., murowana	
17	22	Lewiczyn	Droga krzyżowa, drewniana 3 ćw. XX w., drewniana	
18	23	Lewiczyn	Budynek dawnej biblioteki, 1 ćw. XX w., murowany	
19	24	Lewiczyn	Nagrobek na cmentarzu rzymsko-katolickim, połowa XX w., piaskowiec	

20	25	Lewiczyn	Nagrobek na cmentarzu rzymsko-katolickim, połowa XX w., piaskowiec	
21	26	Lewiczyn	Kapliczka, 1 ćwierć XX w., murowana	
22	27	Łęczeszycy	Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela, 1629 r., 1765, murowany	Wpisany do rejestru zabytków
23	28	Łęczeszycy	Dzwonnica, XVII w., murowano-drewniana	Wpisany do rejestru zabytków
24	29	Łęczeszycy	Budynek klasztorny, 2 połowa XVII w., murowany	Wpisany do rejestru zabytków
25	30	Łęczeszycy	Ogrodzenie kościoła, XVII w., murowane	Wpisany do rejestru zabytków
26	31	Łęczeszycy	Kapliczka – figura Matki Boskiej	
27	32	Mała Wieś	Pałac, 1783- 1786, murowany	Wpisany do rejestru zabytków
28	33	Mała Wieś	Pawilony pałacowe - 4, 1783 – 1786, murowane	Wpisany do rejestru zabytków
29	34	Mała Wieś	Park 1783 – 1786	Wpisany do rejestru zabytków
30	35	Mała Wieś	Budynek gospodarczy, 4 ćwierć XVIII w., murowany	Wpisany do rejestru zabytków
31	52	Mała Wieś	Kapliczka przydrożna, 1903, murowana	
32	36	Oczesały	Park, 1 połowa XIX w.	Wpisany do rejestru zabytków
33	37	Odrzywołek	Kapliczka przydrożna – krzyż metalowy 1927 r.	
34	39	Rębowola	Dwór, 1 połowa XIX w., murowany	
35	40	Rębowola	Park, 1 połowa XIX w.	Wpisany do rejestru zabytków
36	41	Rosochów	Dwór 1917 – 1922, murowany	
37	42	Rosochów	Kapliczka przydrożna, początek XX w., murowana	
38	44	Stara Wieś	Zespół folwarczny – magazyn, 1 połowa XIX w. murowany	
39	45	Stara Wieś	Zespół folwarczny – magazyn spirytusu ? 1 połowa XIX w., murowany	
40	46	Stara Wieś	Zespół folwarczny – gorzelnia, 1 połowa XIX w., murowany I poł. XIX w.	
41	47	Wilczogóra	Dwór murowany, około 1840 r., murowany	
42	49	Wilczogóra	Kapliczka – figura Matki Boskiej 1919 r., murowana	

43	43	Odrzywołek	Park	Wpisany do rejestru zabytków
----	----	------------	------	------------------------------

### 6.0.Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (GPOnZ)

Celem programu opieki nad zabytkami w gminie Belsk Duży jest wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami oraz poprawa ich stanu zachowania poprzez opracowanie systemowych rozwiązań realizowanych przez władze gminy.

Służą temu :

- aktualna inwentaryzacja zasobów zabytkowych gminy GEZ (gminna ewidencja zabytków),
- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
- wykorzystanie zasobów zabytkowych i walorów gminy,
- podejmowanie rozwiązań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i inwestycyjnych,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków,
- monitoring stanu zachowania i sposobu wykorzystania zabytków,
- uwzględnienie wydatków na ochronę zabytków w budżecie gminy,
- wypracowanie systemu pomocy finansowej na zabytki, poprzez odpisy podatkowe,
- dotacje z budżetu gminy na prace konserwatorskie przy najcenniejszych zabytkach,
- promocja dziedzictwa kulturowego zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki,
- prowadzenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa.

Głównym celem programu ochrony i opieki nad zabytkami jest poprawa stanu technicznego i estetycznego zabytków w gminie poprzez :

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków.

Propozycje działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami :

- aktualizacja inwentaryzacji zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ) - bieżąca jej aktualizacja,
- monitoring stanu i sposobów wykorzystania zabytków,
- współpraca z placówkami oświatowymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, fundacjami, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- promocja wartości materialnych oraz wartości niematerialnych, dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- wypracowanie systemu pomocy finansowej na zabytki, poprzez odpisy podatkowe, w tym z usług turystycznych, z kar za zniszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł,
- prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa na wszystkich poziomach szkół za szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn,
- współpraca z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych w zakresie ochrony obiektów zabytkowych.

### **6.1.Podstawowe priorytety**

- 1.Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- 2.Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw wspierających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy, przypisana została istotna rola w kreowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Gminy z jednej strony są właścicielem dużej ilości dóbr kultury materialnej, z drugiej strony dysponują aparatem administracyjnym umożliwiającym prowadzenie właściwej polityki względem tej sfery życia publicznego.

Celem tego programu opracowanego w oparciu o GEZ jest stworzenie całościowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy realizowanej w 4-letnich cyklach - etapach, środkami optymalnymi, dostępnymi przez gminę, zarówno prawnymi (zapisy dotyczące ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego) jak też finansowymi (przeznaczenie pewnej części budżetu gminy na ochronę zabytków). Kierunek podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego, określa gminny program opieki nad zabytkami.

## **6.2. Działania związane z ochroną zabytków leżących na terenie gminy**

1. Przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej.
2. Przygotowanie aktualnych informacji o możliwościach pozyskiwania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Zarząd Województwa Mazowieckiego, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej). Pomoc mieszkańcom gminy w wyszukiwaniu i pisaniu programów na pozyskiwanie środków finansowych z funduszy unijnych i poza unijnych (środki norweskie i szwajcarskie).

3. Podjęcie stosownej uchwały przez Radę Gminy o udzielaniu dotacji na prace remontowe i konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (dotacje mogą być udzielane osobom posiadającym tytuł prawny do zabytku znajdującego się na terenie gminy i wykażą się wkładem własnym na wykonanie prac).
4. Prowadzenia książki budowlanej obiektu przez właścicieli zabytków.
5. Udostępnienie do naukowego badania i dokumentowania zabytku.
6. Prowadzenie prac konserwatorskich restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.
7. Zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.
8. Korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.
9. Popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.
10. Aktualizacja GEZ po dwóch latach obowiązywania programu, polegająca na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących i gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp.) oraz wprowadzeniu nowych obiektów, dotąd nie objętych ewidencją, a posiadających wartości zabytkowe, ważne dla kulturowej tożsamości regionu.

### **6.3. Wdrożenie programu**

W realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne określone w programach rządowych i wojewódzkich, w tym w „Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017” (Uchwała Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.) oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym a także narzędzia i środki własne gminy oraz partnerów uczestniczących w realizacji wojewódzkiego konserwatora zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji

pozarządowych.

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania Wójta zarówno z jednostkami samorządu położonymi na terenie powiatu, województwa tak również z organizacjami poza rządowymi, stowarzyszeniami zajmujących się ochroną zabytków.

Zakłada się, że cele określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą osiągalne w wyniku :

- wspólnego działania władz gminy z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- z jednostkami samorządu terytorialnego na bazie związków o charakterze programowym (np. porozumienia, umowy, wspólne podmioty).
- z inicjatywy własnej, władz powiatu lub województwa.

#### **6.4. Instrumenty finansowe**

System finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest dość skomplikowany. Najogólniej źródła finansowania tej sfery można podzielić na :

1. źródła publiczne (budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki unii europejskiej, inne źródła zagraniczne),
2. źródła prywatne (środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.).

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki budżetowe jak i fundusze strukturalne, a także środki prywatne.

#### **6.5. Podsumowanie**

Poprzez prowadzenie właściwej polityki władze samorządowe mogą i powinny wytyczać oraz kreować właściwe postawy obywateli wobec zachowanego dziedzictwa.

Do najważniejszych zadań w tym względzie należy:

1. Edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa

kulturowego. Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jak organizowanie spotkań dla ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienia roli zabytków w krajobrazie kulturowym. Mogą temu służyć dydaktyczne ścieżki turystyczne, np. szlak ginących zawodów. Wskazywanie i promowanie najlepszych realizacji inwestycji związanych z zabytkami.

2. Administracyjne egzekwowanie rygorów określonych między innymi w planach zagospodarowania przestrzennego, głównie w zakresie wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi. To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków i docieplanie kosztem podziałów architektonicznych wystroju.
3. Ochrona i promocja odrębnych cech lokalnych, pielęgnacja tradycji oraz poszanowanie dla technicznego i przemysłowego dziedzictwa gminy.
4. Rozwój i promocja walorów turystycznych, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych, a w szczególności zespołów rezydencjonalno-folwarcznych.
5. Monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów.
6. Wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do aktywizacji gospodarczej np. w obszarze turystyki i rekreacji.
7. Współpraca ze służbami konserwatorskimi województwa.

## **7.0. Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w rejestrze zabytków**

Wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami wymagają pozwoleń wojewódzkiego konserwatora zabytków.

## **7.1. Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w GEZ**

Wymagają zachowania - brak ingerencji w: bryły obiektu i dachu co do kształtu i rodzaju materiału, podziały w elewacji, wystrój architektoniczny, stolarkę okienną i drzwiową co do wielkości, kształtu, wewnętrznych podziałów oraz detalu ozdobnego. Dopuszcza się stosowanie nowych technologii we wnętrzu obiektu.

Wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami, wykraczające poza wyżej wymieniony zakres, wymagają uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustala się następujące zadania, które powinny być uwzględniane przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wspierające właścicieli lub posiadaczy zabytków, wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a mianowicie:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
2. Wyeksponowania poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
3. Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
4. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na ochronę i opiekę nad zabytkami.
5. Realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.